

vi nu gaae tilbage, er det jo naturligt, at vi først komme til at hævde denne Bestemmelse. At man ikke løste Spørgsmaalet om Gods-eierens Forhold til Bonden ved simpelt hen at hævde Fæstetvungen for Godserne, behøver jeg vel ikke at indlade mig paa, da dette vilde staae i en saadan Strid med den hele historiske Udvikling, at Ingen kunde tænke derpaa. At nu denne mildere Fæstetvang horkaldt, medens den aabenbare blev bestaaende, kunde da ikke forhindre, at man tog under Overveielse, om der ikke med Hensyn til denne aabenbare Fæstetvang kunde være Bestemmelser, som man fandt det i og for sig rigtigt at hævde. En saadan Bestemmelse var da først og fremmest den Hazard, der ligger i Contracten for Fæsteren. Det er allerede bemærket, at det maatte kunde synes ubilligt kun at hævde Hazarden for den ene Part og ikke for den anden Part, Gods-eieren. Jeg troer imidlertid, at en nærmere Overveielse vil vise, at denne Betragtning ikke er rigtig. Det er nemlig paa ingen Maade saa, at en Contract, fordi den medfører Hazard for den ene Part, derfor nødvendigvis ogsaa maa medføre Hazard for den anden Part. En Contract kan gjerne for den ene Part være complet Hazard, og for den anden Part derimod tabe Charakteren deraf. Naar En saaledes assurerer, er det aabenbart, at der er en Hazard tilstede; det er noget Tilfældigt, noget reent Uregneligt, om denne Assurance i det enkelte Tilfælde vil medføre noget Tab eller ikke — dette gjælder saavel Søassurance som Livs- og Brandassurance. Men den Hazard, der saaledes er tilstede i det enkelte Tilfælde, vil for Assurandøren blive opveiet ved de forskjellige Rækker af Tilfælde; og det Selskab, der assurerer, kan saaledes i Grunden ikke siges at være udsat for nogen Hazard, naar det har gjort sin Beregning. For den enkelte Bonde er der saaledes ogsaa langt større Hazard end for Godseieren, der har en Mængde Bøndergaard, idet det Tilfældige, der kan indtræffe ved en Bøndergaard, igjen vil udjævne sig ved hvad der hændes med en anden.

Jeg kan ikke Andet end fastholde den i § 3 foreslaaede Bestemmelse. Det er virkelig en Bestemmelse, der forekommer mig hensigtsmæssig. Jeg skønner ikke rettere, end at Tilfælde-

værelsen af de to Alternativer for en Kvinde, at enten hendes og hele Familiens timelige Belfærd sættes paa Spil, eller at hun for at undgaae det skal være afhængig af Godseierens gode Villie med Hensyn til Ægteskabsindgaaelse, virkelig er et Punkt, der i den offentlige Morals Interesse fortjener at tages under omhyggelig Overveielse. Man maa vel betænke, at vi befinde os i en Overgangstilstand og maa bære en saadans eiendommelige Følger. Det kan undertiden hændes — og jeg har kjendt saadanne Tilfælde — at en Godseier og hans Arving kunne være af ganske forskjellig Mening med Hensyn til Fæsteforholdet. Der kan være en Godseier, der siger, at han under ingen Omstændighed vil sælge, og Arvingen kan sige: „Ja, men jeg ønsker netop at sælge“, og saa kan der træffes saadan Overenskomst mellem dem, at det vedtages, at naar en Fæster dør, skal Gaarden, saalænge Enken lever, hverken sælges eller bortfæstes, men hun skal sidde paa Gaarden, indtil den nye Arving kan tiltræde Stedet. Jeg har kjendt Forhold hos Personer, for hvem jeg iøvrigt ikke kan Andet end nære Spjagtelse, hvor dette er fulgt i Overgangstilstanden, og det forekommer mig, at man egentlig ikke kan drive Spøg med det i det Hele. Det er jo saa, at det er meget muligt, at hun ikke behøver at gifte sig, der er vist Ingen, for hvem det er absolut nødvendigt, men det forekommer mig at være i den offentlige Morals Interesse, at der ikke skal gives hende Valget imellem enten at offre sit og Børns timelige Belfærd eller ogsaa undlade at gifte sig, fordi Godseieren ikke vil give sit Samtykke dertil. Bestemmelserne, saavel i § 2 som i § 3, ville medføre en forandret Stilling for de Gaarde, der senere blive bortfæstede; de ville gjøre Fæstetiden noget langvarigere i Gjennemsnit, end den nu er, men det er netop ogsaa derfor, at det i Lovudkastet er strengt fastholdt, at disse Lovbestemmelser først skulle komme til Anvendelse ved Fæstledigheds. At de nu indgaaede Contracter blive aldeles uberørte af Lovbestemmelserne, er sikkert. Det vilde været mig hjært, om den ærede Taler, der først havde Ordet, vilde have anerkjendt dette; han fremhævede det ikke; de nu bestaaende Contracter blive som sagt aldeles uberørte, og det er først ved Ind-